

Posledice umora Ulrika II. Celjskega

Ko je Madžar Ladislav Hunyadi v Beogradu leta 1456 ubil zadnjega Celjana, Urlika II., ni mogel vedeti, kakšne katastrofalne posledice bo to imelo. Namesto da bi takrat pregnali Turke z Balkana, so ga ti zavzeli in nato povsem etnično spremenili ter kasneje razrušili madžarsko ozemlje, Habsburžani pa so s prevzemom celjske dediščine več kot petsto let ponemčevali slovensko etnično ozemlje.

Ivo Žajdela

Na spletni strani zgodovina.eu/slovinci/avstrijci_so_slovinci med drugim piše, da je bilo v 10. stoletju širše ozemlje Zgornje Dravske doline še povsem slovensko in da o kakih nemških doselitvah ali ponemčevanju

takrat še ni bilo govora. To je povzeto po viru *Geschichte Tirols I* (Josef Egger, Wagner, Innsbruck, 1870, str. 81), o tem pa je precej pisal tudi naš zgodovinar Milko Kos.

Pod Velikim klekom

Piše tudi, da so se slovenski jezikovni

otoki v Avstriji obdržali najdlje tam, kjer je bilo mešanja prebivalstva najmanj, to je v odročnih dolinah in hribovitih predelih. »To tudi pojasnjuje trditev planincev iz Bohinja, da so v 30. letih 20. stoletja pod Velikim klekom na skrajnem severozahodu Koroške z domačini govorili slovensko, česar so bili ti po njihovih

besedah strašansko veseli, ker se z nikom več niso mogli pogovarjati v svojem domačem jeziku. Pod Velikim klekom boste našli ime Pastirci (Pasterze).«

Kot bomo videli v nadaljevanju, nikakor ne samo imena velikega ledenika pod Grossglocknerjem z imenom Pasterze (Pastirci).

Prva doba germanizacije

Prva doba germanizacije se je začela sredi 8. stoletja in je trajala do leta 1460, do podpisa mirovne pogodbe v Požarnici (danes Pusarnitz v Zgornji Dravski dolini zahodno od Spittala). Od takrat naprej so bili Nemci popolni gospodarji in so ves današnji južni in vzhodni del Avstrije deslovenizirali in ponemčili.

Avstrijski zgodovinar Johann Reiner je zapisal: »Umor Urha Celjskega /1456/ je omogočil uničenje mlade in za (habsburško) Koroško tako nevarne državnostne kneževine Celjskih; v vojni za njihovo dediščino pa je bila zlomljena tudi moč pokneženih Goriških.«

Ulrik II. Celjski

Ulrik II. Celjski je bil trojni grof in zadnji knez dinastije Celjskih. Ulrik je imel sicer tri otroke in vsi so umrli pred njegovo nasilno smrtjo. Sin Herman IV. se je rodil pred letom 1436, sin Jurij okrog leta 1443 (umrl je po rojstvu), hči Elizabet se je rodila leta 1443, umrla pa leta 1455 na vzhodnem Ogrskem, v Transilvaniji, potem ko je bila tri mesece (od avgusta do oktobra 1455) kot trinajstletno dekle poročena z Matijo Hunyadijem (Korvinom). S tem je postal Ulrik brez potomcev, kar je bistveno vplivalo na slovenskost oziroma ponemčevanje slovenskega etničnega prostora.

Umor v Beogradu

Kako je Ulrik umrl, je znano. Leta 1456 je zbiral »križarsko« vojsko proti Turkom, ki so zasedli Srbijo. Toda novembra 1456, tik pred spopadom s Turki, ga je v Beogradu zahrbtno umoril Ladislav Hunyadi (bil je brat Matije Hunyadija oziroma Korvina). S tem je vojska proti Turkom, ki jo je vodil, razpadla in Turki so se lahko utrdili na Balkanu.

Umor Ulrika Celjskega je torej izjemno vplival na dogajanje v naslednjih stoletjih. Po Ulrikovem umoru je velikanska vojska proti Turkom, ki jo je zbral, razpadla in Turki so lahko potem osvajali Balkan, če pa »križarska« vojska pred Beogradom ne bi razpadla in bi se spopadla s Turki, bi morda Turke takrat izgnali z Balkana. Kot je tudi znano, so Turki povsem etnično spremenili Balkan, poleg tega so do tal porušili Madžarsko.

Posledice umora

Hkrati so z umorom Ulrika Celjski ostali brez dednega nasledstva in po pogodbi s Habsburžani iz leta 1443 so njihove obširne posesti prišle pod njih ter s tem posledično pod nemški vpliv.

V trenutku smrti je imel Ulrik II. Celjski v cesarstvu in v ogrskem kraljestvu okoli 123 gradov.

Ker Celjskih ni bilo več, so se njihove dediščine večinoma polastili nemški Habsburžani in ponemčevali slovensko etnično ozemlje.

Habsburžani so s Celjskimi 16. avgusta 1443 v Dunajskem Novem mestu sklenili dedno pogodbo, ki je določala, da če katera dinastija nima več potomcev oziroma naslednikov, vse prevzame druga. Ulrik je leta 1455 dedno pogodbo sicer razveljavil, vendar to ni imelo več vpliva. Z njegovo smrtjo jih praktično ni bilo več.

Boj za dediščino

Pravzaprav se je za dediščino Celjskih potegovalo več oseb, ne le Habsburžani. Najboljši izhodiščni položaj je imel Friderik III. Habsburški, ki se je kot deželni knez in cesar skliceval na dedno pogodbo.

Odločitev je padla 16. februarja leta 1457 v Gradcu, kjer je 34 članov oziroma predsednikov sodnega kolegija, posvetnih in duhovnih gospodov, med njimi škofje in učitelji cerkvenega prava, odločilo v korist cesarja. Vsa gospostva, gradovi, posesti, vse imetje in ljudje pokojnega Celjana v mejah cesarstva naj se predajo oz. izročijo Frideriku III. Habsburškemu (cesar od leta 1440, od leta 1452 rimsko-nemški cesar), so sklenili. Vendar potencialni dediči odločitve niso bili vsi pripravljeni sprejeti, zaradi česar je prišlo do oboroženih spopadov na Štajerskem, Kranjskem in Koroškem.

Cesarjev pohod

Cesar Friderik III. Habsburški je slovensko ozemlje, dediščino Celjskih, zavzel leta 1457. Z razmeroma majhno vojsko je prijahal iz smeri Gradca in se nato prek Slovenske Bistrice, Celja, Ljubljane, Kranja, Radovljice odpravil v Beljak. Nekatere gradove in kraje je zavzel v spopadu, še več pa s spretnim mešetarjenjem, ko jih je dal v zakup dotedanjim zakupnikom, čeprav (še) ni bil njihov lastnik. Pri Beljaku, v Ziljski in Dravski dolini proti Špitalu je zavzel in porušil več gradov Celjskih.

Najdlje je zahodni del posestev Celjskih branil grof Ivan II. Goriški. Njegov oče Henrik VI. in Celjan Ulrik II. sta namreč leta 1437 podpisala pogodbo o dedovanju. Ivan Goriški je spremljal Ulrika proti Turkom v Beograd in bil priča njegovemu umoru.

Ledenik Pasterze (Pastirci) pod Grossglocknerjem.

Toda tudi njega je vojska cesarja Friderika III. premagala na Lurnskem polju zahodno od Špitala in moral je v Požarnico podpisati tako imenovani požarniški mir, po katerem so Habsburžani dokončno prevzeli nadzor nad slovenskimi deželami.

Požarniški mir

S požarniškim mirom je 30 gospostev Celjskih pripadlo ogrski kroni, 48 pa po habsburško-celjski dedni pogodbi iz leta 1443 cesarju Frideriku III.

Prav boj za dediščino Celjskih, ki se je končal s porazom grofa Goriškega in Habsburžani, nam pokaže, kako usodno za slovensko etnično ozemlje je bilo izumrtje Celjskih. Po podpisu požarniškega miru so Koroški zavladali Habsburžani, ki so takrat segli še južneje na slovensko etnično ozemlje. Ta malo obširnejši opis dogajanja ob smrti zadnjega Celjskega sem navedel zato, ker je takrat slovenski etnični prostor za več kot 500 let padel pod Habsburžane oziroma pod Nemce in s tem pod ponemčevanje. Veliko o tem pove poglobljeni prikaz Vlada Habjana *Vojna za kneževino Celjskih in mir 1460 v Požarnici (Pusarnitz) na Koroškem v Zgod-*

Heiligenblut, pogled na cerkev in najvišjo avstrijsko goro Grossglockner v ozadju

Zemljevid *Wanderlust*, Möll- und Drautal s slovenskimi imeni pod Velikim Klekom

► vinskem časopisu (št. 4, 1994), ki je dostopen na spletu.

Milko Kos

Milko Kos je v prispevku *Slovenska naselitev na Koroškem* (Koroški zbornik, Ljubljana, 1946, str. 102) pisal, da so Slovenci okoli leta 580 že dosegli okolico škofijskega mesta Virunuma, okoli leta 590 pa so zasedli okraj škofijskega mesta

Teurnije na Zornjem Koroškem in vsaj deloma tudi že škofijskega mesta Aguntuma, ki je stalo v bližini današnjega Lienza.

Lurnsko polje (Lurnfeld) je postalo najmočnejše slovensko naselbinsko jedro Zgornje Koroške in izhodišče slovenske naselitve v doline rek Lieser, Malta, Möll in zgornje Drave. Pred prihodom Slovanov je bilo tod glavno mesto Teurnia, ki

je stalo na griču pri današnji cerkvi st. Peter im Holz (slab kilometer severozahodno je današnje naselje Rojach, to je Roje). Teurnia se je obdržala do »invazije Slovencev«, kot je to poimenoval Milko Kos; zadnjič je bila omenjena leta 591. Iz imena se je razvil srednjeveški termin Liburnia, iz njega Lurna in nato današnji Lurnfeld, po slovensko Lurnsko polje. Škof Modest je posvetil tri prve cerkve

med Slovenci, ena od njih je bila cerkev »in Liburnia civitate« na kraju današnje cerkve sv. Petra, imenovane »im Holz«, na planoti, kjer je bila antična Teurnia. Že v 9. stoletju se ji je pridružila druga cerkev, v bližnjem kraju, ki se danes imenuje Pusarnitz, slovensko Požarnica.

Zgornje Podravje

Milko Kos je zapisal, da je »slovenski značaj« Zgornjega Podravja v virih od 9. do 11. stoletja »poudarjen«. Slovenci so, kot je zapisal, »v celotnem obsegu« naselili dolino reke Lieser. Na koncu se dolina razširi v polja, Pölla (poljana).

Lurnsko polje je bilo po Milku Kosu izhodišče tudi za slovensko kolonizacijo skrajne Zgornje Dravske doline in njenih stranskih dolin na današnjih vzhodnotirolskih tleh. To se je dogajalo v zadnjem desetletju 6. stoletja in v prvih 7. stoletja v okolišju mesta Aguntum pri Lienzu. Pri Aguntumu je leta 625 prišlo do spopada Slovencev z Bavarci, v katerem so zmagali Slovenci. Ti so se potem naselili po obrobju lienškega polja, že zgodaj pa se v virih imenujejo vasi Nörcach, Görttschach, Gödnach, Dölach, Stronach, Stribach, Triestach, Amlach in Liesach. Slovenci so po zmagi nad Bavarci pri Aguntumu pri Lienzu poselili še doline naprej proti SZ in na JZ proti Sillianu in Innichenu.

Dolina Möll

Prav tako »v celotnem obsegu« so po Kosu Slovenci naselili dolino reke Möll, ki je v grobem razdeljena v tri dele. V spodnjem delu sta nastali dve močni naselbinski jedri, eno je postalo cerkveno središče za spodnji Mölltal, kjer se v drugi polovici 10. stoletja omenja cerkev v kraju Velah, danes Obervellach, kar izhaja iz slovenske Bele.

Po Kosu je bil srednji del doline Mölltal s Slovenci še najmanj poseljen, ker so bile razmere slabše.

Zgornji del, ki se konča pri Heiligenblutu, ima središče v kraju Sagritz, po slovensko Zagrič. Kos je zapisal: »Pozorišče posebno močne slovenske kolonizacije je zgornji del Mölltala, od velikega kolena reke pri Winklerju /kolenu/ navzgor. Slovenska krajevna imena so na gosto poseljena notri do podnožij Grossglocknerja. Središče slovenske naselitve v zgornjem Mölltalu je iskati okoli kraja Sagritz /Zagrič/. Vas Mitteldorf med Sagritzem in Döllachom /Dole/ kaže s svojim imenom – kot mnoge Srednje vasi drugod – na naselbinsko središče. Kasneje tu nastalo cerkveno in upravno središče je navezalo na močno slovensko naselbinsko jedro. Zgornja cerkev za zgornji Mölltal je pustila sled

v skupnem imenu za pokrajino okoli Sagritza, ki se v virih od prve polovice 12. stoletja dalje imenuje Kirchheim. Slovensko ime Cerknica je še danes ostalo vasi in potoku Zirknitz. Ohranitev slovenskega imena kaže, da je takrat, ko so ustanovili cerkev, bila tam še živa slovenska govorica.«

Kos je še dodal, da ima visokogorski prehod iz okolice Döllach-Sagritz, kjer je obstajalo in se dolgo ohranilo močno slovensko naselbinsko jedro, na Salzburško še danes značilno ime Windschscharte (2.727 m).

Heiligenblut

Sveta Kri (nemško Heiligenblut) je kraj na skrajnem severozahodu avstrijske Koroške. Leži na višini 1.288 metrov ob vznožju najvišjega alpskega vrha v Avstriji Grossglocknerja, po slovensko Velikega Kleka, pod njim pa se proti Heiligenblutu razteza nekoč zelo velik, danes že močno skrčen ledenik Pasterze, po slovensko Pastirci.

Prvi zapis o Grossglocknerju je iz leta 1561 kot Glockner, Baltazar Hacquet je leta 1779 zapisal obliko Klöckner; predpono gross so imenu dodali leta 1800.

Grossglockner (veliki zvonar) je pomembeno ime za slovensko ime Veliki Klek. Beseda klek izhaja iz klenkanja, to je udarjanja po zvonu, zato so tudi Nemci uporabili besedo glock (zvon).

Gotska romarska cerkev sv. Vincenca v Heiligenblutu z visokim zvonikom, zgrajena v letih 1460–1491, daje kraju značilno podobo. Na več slikah je kraj s cerkvijo in z Velikim Klekom v ozadju upodobil Marko Pernhart (1824–1871), slikar koroško-slovenskega rodu. Slikal je gorske pokrajine in se je večkrat povzpел na Veliki Klek in Triglav, kjer je v zgodnji dobi turizma še pred prihodom sodobnih fotografskih tehnik slikal znamenite panoramske slike. Zajel je številne perspektive, med drugim z vasjo Sveta Kri.

Slovenci pod Velikim klekom

Izhodišče na Grossglockner na tirolski strani je vas Kals, v virih prvič poimenovana leta 1197 kot Calce, kar je slovenska beseda za Kalce (kal, kališče, kaluža). Občina Kals ima 13 naselij, od tega jih je šest slovenskega izvora. Iz Kalsa vodi pot na goru čez ledenik Ködnitz, ta leži nad dolino Ködnitztal s potokom Ködnitzbach. Nemško ime izhaja iz slovenskega Kotnica (kot npr. dolina Kot s potokom Kotarica pod Triglavom).

Poglejmo prav na tem območju še druga slovenska imena, že dolgo sicer pomembena, kot jih prikazuje današnja (2022) turistična karta *Wanderlust*, Möll-

und Drautal (1 : 80.000), na njej je tudi najvišja avstrijska gora Grossglockner in izhodišni kraj pod njo, znameniti Heiligenblut.

Razdalja med Heiligenblutom in Sagritzem je 14 kilometrov. Na tej razdalji si s strani Heiligenbluta sledijo naslednja slovenska krajevna imena. Najprej je na pragu, kjer se cesta precej spusti, ime Zlapp (Slap), tam je tudi cerkev, za njo pa tudi slap. Ta je bil nekoč, ko še ni bilo ceste, večja ovira tik pred Heiligenblutom.

Dva kilometra od Heiligenbluta je kraj s cerkvijo Rojach (Roje).

Dole, Gorica, Cerknica, Zagrič

Naprej, štirinajst kilometrov od Heiligenbluta, pa je pravo slovensko središče. Najprej največje naselje Döllach (Dole), skozenj priteče potok Zirknitz (Cerknica), nad njim pa je pobočje z istim imenom. Nad Dolami v pobočju je cerkva z imenom Göritz (1.500 m, Gorica), nad njo vrh z imenom Planitzen (Planica), še više nad njim vrh Göritzer Wiesen (2.405 m, Goriški travnik), še malo naprej je prelaz Göritzer Törl (2.458 m, Goriška vratca), nad njim je gora Mohar (2.605 m, ni treba prevajati).

Malo više za Dolami je že omenjena vas Sagritz (Zagrič), pod njo, ob glavni cesti, je zaselek Winklsagritz (zagriški kot).

Potem je po dolini Möll vse pomembno. Največji kraj v spodnjem delu doline je Obervellach, torej Gornja Bela. Ime Bela je gotovo iz imena potoka Bela (polnega belega voda), enega najbolj značilnih imen potokov v slovenskem gorskem svetu. Pet kilometrov niže je zapis Grappen (Grapa). Nad krajem Unterkolbnitz je ime gore Koppen (2.158 m, Kopa).

Bistrice in Bele

V Zgornji Dravski dolini med Spittalom in Lienzem je krajevno ime večjega kraja Dellach (Dole). Tri kilometre vzhodneje je ime Feistritz (s cerkvico), ob potoku Feistritz (Bistrica), ki z desne priteče v Dravo.

Pri kraju Lind je vas Fellbach s potokom Fellbach (Beli potok, fell je iz beli).

Pred Sachsenburgom je vas Feistritz (Bistrica). Takoj za Sachsenburgom je Möllbrucke, kjer se iz Dravske doline pod Grossglockner odcepi Mölltal. Območje med Möllbruckom in Spittalom je spet precej slovensko. Najprej je znameniti Pusarnitz (Požarnica), kraj, znan po podpisu mirovne pogodbe požarniški mir iz leta 1460. Za Požarnico je pri rimskih izkopaninah Teurnie spet znana cerkev st. Peter in Holz, ob njej pa vas Rojach (Roje). [D]